

САЦЫЯЛЬНАЯ ПАМЯЦЬ АБ ВАЙНЕ ЯК ДУХОЎНА-КУЛЬТУРНАЯ КАШТОЎНАСЦЬ І ЯЕ ЎВАСАБЛЕННЕ Ў БЕЛАРУСКАЙ АРЫГНАЛЬнай І ПЕРАКЛАДНОЙ ЛІТАРАТУРЫ

*І. Б. Лапцёнак, кандыдат філалагічных навук, дацэнт, дырэктар
Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў*

На сучасным этапе ўзрастае актуальнасць сацыяльнай памяці аб Вялікай Айчыннай вайне, якая валодае магутным патрыятычным, духоўна-каштоўным і выхаваўчым значэннем для развіцця грамадства. Канструкцыя сацыяльнай памяці ўступае ў этап трансфармацыі, абумоўлены зменай пакаленняў, пошукам новых крыніц ведаў аб Вялікай Айчыннай вайне і іх асэнсаваннем, выяўленнем ролі сацыяльна-культурных інстытутаў, якія аказваюць ўплыў на яе фарміраванне.

Перыяд 1941–1944 гг. можна назваць найбольш складаным і трагічным у гісторыі нашай краіны. Падчас Вялікай Айчыннай вайны на тэрыторыі Беларусі разбурана 209 гарадоў, спалена каля 9200 вёсак (628 – з жыхарамі), знішчана больш за 10 тысяч прамысловых прадпрыемстваў. Паводле апошніх падлікаў, Беларусь згубіла пракладна трэць свайго насельніцтва. Нягледзячы на жудасць, боль і страты, ніколі яшчэ мастацкае слова не выконвала настолькі важнай ролі ў мабілізацыі духоўных сіл народа, як у перыяд Вялікай Айчыннай вайны. У гэты час беларускія пісьменнікі стварылі нямала выдатных твораў, прысвечаных барацьбе супраць нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Іх дзейснае і эмацыйнае слова набліжала Перамогу, дарыла надзею і заклікала на подзвігі. Беларуская літаратура ў паліфанічнай і шматжанравай форме яскрава раскрывала гераізм і непераможны дух беларускага народа.

Аднак не толькі падзеі вайны і адлюстраванне подзвігаў народа, выяўленыя ў мастацкіх творах, увасобілі ў сабе сацыяльную памяць аб вайне. Адметным элементам фарміра-

вання патрыятычнага, духоўна-маральнага духу грамадства ў гэты час сталі шляхі вырашэння баявых творчых задач. Нягледзячы на цяжкія выпрабаванні, культурнае і літаратурнае жыццё краіны ў гады вайна працягвала інтэнсіўна развівацца. Літаратурныя арганізацыі савецкіх рэспублік праводзілі літаратурныя вечары, творчыя сустрэчы пісьменнікаў-франтавікоў з чытачамі, навуковыя чытанні і літаратурныя канферэнцыі (прысвечаныя творчасці У. Шэкспіра, Г. Нізамі, А. Франса і інш.), урачыста адзначалі юбілейныя даты І. Крылова, Г. Дзяржавіна, У. Маякоўскага, А. Пушкіна, М. Горкага, А. Чэхава і інш.

На сцэнах тэатраў ставіліся п'есы рускіх і замежных класікаў, сучасных драматургаў. Выходзілі мастацкія пераклады твораў сусветнай літаратуры, у тым ліку пераклады С. Маршака санетаў У. Шэкспіра. Пераклад «Боскай камедыі» А. Дантэ, выкананы М. Лазінскім у час вайны, быў удастоены Сталінскай прэміі.

Для ўмацавання народнай самасвядомасці падчас вайны не спынялася выданне твораў класікаў літаратуры – М. Гогаля, М. Лермантава, М. Горкага, А. Пушкіна, І. Тургенева, Л. Талстога. У 1943 г. пачалося выданне поўнага збору твораў І. Крылова, у 1944 г. – 20-томнага збору твораў А. Чэхава.

Духоўна-культурная каштоўнасць беларускага мастацкага слова служыла значнай падтрымкай братнім народам. Лепшыя творы беларускай літаратуры перакладаліся на рускую мову і друкаваліся ў часопісах і зборніках, выходзілі асобнымі выданнямі. У Маскве ў дзяржаўным выдавецтве «Художественная литература» выйшаў зборнік выбраных твораў Я. Купалы, у Ташкенце – зборнік вершаў «Голос земли» і паэма «Суд у лесе» Я. Коласа.

У бібліятэцы часопіса «Огонек» убачыла свет кніга ваянных апавяданняў М. Лынькова «Васількі» ў перакладзе на рускую мову. Выдавецтва «Молодая гвардия» выпусціла зборнік вершаў П. Панчанкі «Табе, Беларусь». У часопісе «Знамя» была надрукавана паэма А. Куляшова «Сцяг бригады», у часопісе «Октябрь» – паэма М. Танка «Янук Сяліба».

У маскоўскіх выдавецтвах «Художественная литература» і «Искусство» з'явіліся зборнікі беларускіх літаратурных твораў на рускай мове пад назвамі «За Советскую Беларусь» і «Белоруссия борется», якія складаліся з вершаў і апавяданняў Я. Купалы, Я. Коласа, М. Лынькова, К. Крапівы, К. Чорнага, П. Броўкі, П. Глебкі, М. Танка, М. Машары, І. Гурскага, А. Астрэйкі.

Не менш уплывовым фактарам фарміравання ўзораў паводзін, ідэалаў і каштоўнасцей грамадства з'яўляецца жыццёва-творчы лёс пісьменнікаў-удзельнікаў вайны, іх асабісты прыклад, выяўленне ўласнага вопыту і бачання вайны ў мастацкіх творах.

Многія беларускія пісьменнікі ваявалі на фронце, удзельнічалі ў падпольным руху: А. Вялюгін (удзельнічаў у баях на Сталінградскім фронце), Т. Хадкевіч (камандзір узвода, ваяваў пад Вялікімі Лукамі, Тарапцом), А. Ралько (разведчык у партызанскім атрадзе «Перамога» брыгады К. Заслонава, мінёр спецгрупы «Непераможныя»), Н. Пашкевіч (разведчык партызанскага атрада брыгады «Гроза», якая дзейнічала на Віцебшчыне), П. Сушко (сувязны партызанскага атрада «Масква», баец 4-й Беларускай партызанскай брыгады) і інш.

Адказную задачу выконвалі пісьменнікі, якія працавалі ў друку. Сваімі творамі яны запальвалі баявы настрой, дух салдатаў і мірных жыхароў. У тыл ворага дастаўляліся беларускія газеты і часопісы – «Савецкая Беларусь», «Звязда», «Раздавім фашысцкую гадзіну», «Партызанская дубінка», «Беларусь». У гэтых выданнях прымалі ўдзел К. Крапіва, А. Куляшоў, П. Глебка, М. Танк, П. Панчанка, М. Лужаніц, А. Астрэйка, П. Броўка, М. Лынькоў і інш. Я. Купала на I Усеславянскім мітынгу і навуковай сесіі АН БССР у Казані выступіў з дакладам «Айчынная вайна і беларуская інтэлігенцыя». Яго палымяны верш «Беларускім партызанам» і публіцыстычныя артыкулы змяшчаліся ў газетах «Правда», «Известия», «Красная звезда».

Убачанае і перажытае на вайне паслужыла матэрыялам для напісання мастацкіх твораў і ў пасляваенны час.

У значнай ступені выяўленне грамадзянскай пазіцыі В. Быкава ў раскрыцці «праўды вайны» была звязана з яго асабістым вопытам на вайне: пісьменнік ваяваў на 2-м і 3-м Украінскіх франтах, удзельнічаў у шматлікіх баях і аперацыях, вызваленні Румыніі, з дзеючай арміяй прайшоў Румынію, Балгарыю, Венгрыю, Югаславію, Аўстрыю – старшым лейтэнантам, камандзірам узвода палкавой, армейскай артылерыі. А. Твардоўскі вызначаў галоўную каштоўнасць твораў В. Быкава менавіта ў тым, што аўтар добра ведаў тое, аб чым пісаў: калі іншыя пішуць «з КП арміі або дэвізіі», то В. Быкаў «бачыў пот і кроў вайны на сваёй гімнасцёрцы...» [2, с. 203]. Гэты аспект у значнай ступені паўплываў на поспех яго твораў у чытачоў і, як вынік, на пашырэнне гарызонтаў сацыяльнай памяці. У 1966 г. апавесць «Мёртвым не баліць» выйшла ў перакладзе асобным выданнем у нью-ёркскім выдавецтве «Prolog». У 1967 г. творамі В. Быкава зацікавілася гамбургскае выдавецтва «Klassen», затым заходнеберлінскае выдавецтва «Propileen» і інш.

Кожнае пакаленне далучаецца да сацыяльнай памяці ў яе канкрэтна-вобразнай форме, сканцэнтраванай у тым ліку ў помніках матэрыяльнай і духоўнай культуры, якія захоўваюцца ў музеях, архівах, бібліятэках. Важнае месца мае даследчая і пошукавая дзейнасць, якая праводзіцца ўстановамі культуры і адукацыі. Так, напрыклад, Дзяржаўным музеем гісторыі беларускай літаратуры ў 2005 г. праведзена анкетаванне пісьменнікаў-франтавікоў, у выніку якога музей атрымаў нататкі і ўспаміны з унікальнымі звесткамі. Адзін з атрыманых музеем адказаў – ліст П. Прыходзькі. У даведніку «Беларускія пісьменнікі» пра яго дзейнасць перыяду вайны адзначаецца, што пасля заканчэння ваенна-палітычнага вучылішча быў палітруком роты, затым ваенным журналістам, удзельнічаў у баях на Бранскім фронце, Курскай дузе, вызваленні Беларусі, Польшчы, баях за Берлін і Прагу. У адказе пісьменніка мы знаходзім новыя падрабязнасці і ўдакладненне вядомых звестак: інфармацыя пра яго раненні, удзел у баявых аперацыях, некаторыя

іншыя факты. Калі ў 1942 г. П. Прыходзька быў палітруком стралковай роты, яго прызначылі ў спецыяльны ўзвод радыёсувязі. І, аказваецца, зрабілі гэта невыпадкова: да вайны ён набыў прафесію вайсковага радыста, які прымаў на слых і «перадаваў на ключы 18 груп змешанага тэксту». П. Прыходзьку неаднойчы даводзілася карыстацца былымі прафесійнымі навыкамі, хадзіць у разведку, выконваць спецыяльныя заданні. У адказе на пытанні анкеты пісьменнік даволі падрабязна апісаў пераход праз Віслу, паведаміў пра пачатак сваёй літаратурнай творчасці.

Важнасць захавання дакументальных сведчанняў, увядзення неапублікаваных звестак у навуковы абарот сёння цяжка пераацаніць. В. Быкаў у свой час адзначаў: «Перада мной старэнькі, ваенных гадоў здымак, зроблены недзе ў тыле на фарміроўцы, моцна пацёрты за гады ў нагруднай кішэні гімнасцёркі. На ім чатыры афіцэры, камандзіры рот і ўзводаў, ні аднаму з якіх не пашчасціла дажыць да перамогі. Перш за ўсё мы абавязаны разгледзець у іх маўклівую просьбу памятаць, не забыць у змене год іх імёны і іхнія справы, паведаць нашчадкам аб сэнсе іх жыцця і асабліва – іх заўчаснай смерці. Даўно вядома, наколькі зменліва і недасканалая чалавечая памяць, якую няшчадна размывае час, па крупінках уносячы ў забыццё, спачатку другараднае, менш значнае і яркае, а затым і істотнае. Не зафіксаванае ў дакументах, не асэнсаваная мастацтвам гісторыя і жыццёвы вопыт людзей вельмі хутка выціскаюцца з памяці чаргою бягучых спраў і падзей і назаўсёды трацяцца з духоўнай спадчыны народа» [1, с. 49–50].

Актуалізацыя сацыяльнай памяці аб вайне шляхам азнаямлення з творами беларускай арыгінальнай і перакладной літаратуры, помнікамі духоўнай культуры, дакументальнымі сведчаннямі садзейнічае пераацэнцы сацыяльных норм і каштоўнасцей, фарміраванню ўзораў паводзін, асэнсаванню здабыткаў мінулага, становіцца важнейшым фактарам кансалідацыі грамадства, фарміравання актуальных напрамкаў развіцця яго сацыяльна-культурных інстытутаў.

1. *Быкаў, В.* Наша сіла і воля / В. Быкаў // Литература о войне и проблемы века : материалы респ. науч. конф., г. Минск, апрель 1983 г. – Минск, 1986. – С. 49–50.

2. *Кондратович, А.* Ровесник любому поколению: Документальная повесть / А. Кондратович. – М. : Современник, 1984. – 380 с.

ПРЕТВОРЕНИЕ ТРАДИЦИЙ РУССКОЙ ФОРТЕПИАННОЙ ШКОЛЫ Л. В. НИКОЛАЕВА В ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ Л. П. ЮШКЕВИЧА

*А. Е. Лебедева, преподаватель кафедры музыкальной педагогики,
истории и теории исполнительского искусства
Белорусской государственной академии музыки*

Педагогическая деятельность профессора Леонида Петровича Юшкевича формировалась в контексте музыкально-исполнительской культуры, которая включала в себя лучшие традиции предшественников и идеи современного исполнительства и педагогики. «Каждый художник, если он чего-нибудь стоит, испытывает власть традиций», – писал Я. Мильштейн, чем подчеркивал, что опора на традиции – необходимое условие становления творческой личности музыканта [2, с. 9]. Унаследовав от своих учителей, профессоров М. А. Бергера и народного артиста СССР, ректора Ленинградской консерватории П. А. Серебрякова (учеников Л. В. Николаева) лучшие традиции русской фортепианной школы, Леонид Петрович стал одним из ведущих пианистов и педагогов Беларуси.

Леонид Петрович Юшкевич начал работать в Белорусской государственной консерватории в должности ассистента в 1962 г., а в 1993 г. ему было присвоено звание профессора. С 1981 по 1992 гг. Леонид Петрович занимал должность декана фортепианно-композиторско-музыковедческого факультета. Л. П. Юшкевич является автором трех научно-методических работ: «О совершенствовании подго-